

LASTENSUOJELUN LAATUSUOSITUS

Työryhmän esitys

KUVAILEHTI

Julkaisija	Päivämäärä
Sosiaali- ja terveysministeriö	19.6.2013
Tekijät	Toimeksiantaja
Marjo Lavikainen, Kristiina Ruuskanen	Sosiaali- ja terveysministeriö
	HARE-numero ja toimielimen asettamispäivä

Muiston nimi
Lastensuojelun laatusuositus. Työryhmän esitys

Tiivistelmä

■ Laatusuosituksen on nostettu tässä ajassa lastensuojelun laadun kannalta tärkeimmiksi näyttäytyviin asioihin. Suositukseen on kuvattu kaikki laatusuosituksen tavoitteet läpäisevää viisi eettistä periaatetta.

Lapsi on suosituksessa toiminnan keskiössä. Lastensuojelussa tulee varmistaa, että lapselle, nuorelle, perheelle, läheisverkostolle, sijaisvanhemmille ja muille viranomaisille syntyä kokemus osallisuudesta ja että aito mahdollisuus yhteistyöhön sekä lapsen edun toteutumiselle on olemassa.

Viranomaisyhteistyössä korostetaan vastuuta lapselle. Jokainen yhteistyötaho vastaa oman hallinnonalansa palvelujen avulla siitä, että lapsi/perhe saa tarvitsemansa avun. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä koordinoi lastensuojeluasiaan liittyvää yhteistyötä ja huolehtii, että viranomaiset tietävät yhteistyön tarkoituksen ja tavoitteet. Lastensuojelun tulee ilmoittaa ilmoituksen tehneelle taholle, että ilmoitus on vastaanotettu ja antaa asiaa hoitavan henkilön yhteystiedot. Lapsille ja perheille tulee tiedottaa lastensuojelun toimintaperiaatteista.

Työyhteisöissä kiinnitetään huomiota lastensuojelun kokonaisuosaamiseen. Käytännön rinnalla pidetään yllä tutkimus- ja kehittämissaamista. Suosituksena esitetään että lastensuojelun sosiaalityöntekijän työajasta vähintään puolet käytetään lasten ja perheiden kohtaamiseen. Jokaisella asiakkaana olevalla lapsella/nuorella/vanhemmalla tulee olla mahdollisuus saada aktiivisessa työskentelyvaiheessa vähintään 2 tuntia kuukaudessa henkilökohtaista aikaa työntekijältään. Lisäksi suosituksia annetaan palvelujärjestelmää, arviointia ja laajempaa lasten ja perheiden palvelujen päätöksentekoa koskien.

Asiasanat
lastensuojelu, laatusuositus, laatu, lapset, perheet

Sosiaali- ja terveysministeriön
raportteja ja muistioita 2013:20

Muut tiedot
www.stm.fi

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (verkkajulkaisu)
ISBN 978-952-00-3612-6
URN:ISBN:978-952-00-3612-6
<http://urn.fi/> URN:ISBN:978-952-00-3612-6

Kokonaissivumäärä
20

Kieli
Suomi

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Datum
Social- och hälsovårdsministeriet	19.6.2013
Författare	Uppdragsgivare
Marjo Lavikainen, Kristiina Ruuskanen	Social- och hälsovårdsministeriet
	Projektnummer och datum för tillsättandet av organet

Rapportens titel
för Barnskydd. Arbetsgruppens förslag

Referat

■ De saker som i vår tid visat sig vara de viktigaste i fråga om kvalitet inom barnskyddet har tagits upp i kvalitetsrekommendationen. Rekommendationen beskriver fem etiska principer som ingår i målen för kvalitetsrekommendationerna.

I rekommendationen står barnet i centrum för verksamheten. Inom barnskyddet ska det säkerställas att det uppstår en upplevelse av delaktighet för barnet, den unga, familjen, närstående nätverket, fosterföräldrarna och de övriga myndigheterna samt att det finns genuin möjlighet till samarbete och att barnets intressen tillvaratas.

I myndighetssamarbetet betonas ansvar för barnet. Varje samarbetsinstans ansvarar genom tjänsterna inom sitt eget förvaltningsområde för att barnet/familjen får den hjälp de behöver. Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter samordnar samarbetet med anknytning till barnskyddsärendet och ser till att myndigheterna känner till syftet med och målen för samarbetet. Barnskyddet ska meddela den instans som gjort en anmälan att anmälan mottagits och lämna kontaktuppgifter om den person som sköter ärendet. Barn och familjer ska informeras om barnskyddets verksamhetsprinciper.

På arbetsplatser fästs uppmärksamhet på det samlade kunnandet inom barnskyddet. Vid sidan om praxis upprätthålls kunnandet inom forskning och utveckling. Som en rekommendation föreslås att minst hälften av en socialarbetares arbetstid inom barnskyddet ska användas till att träffa barnen och familjerna. Varje barn/ungdom/förälder som är klient ska ha möjlighet till minst 2 timmar personlig tid per månad av sin arbetstagare i det aktiva arbetsskedet. Rekommendationer utfärdas även för servicesystemet, bedömning och ett mer omfattande beslutsfattande om tjänster för barn och familjer.

Nyckelord

Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2013:20

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (online)
ISBN 978-952-00-3612-6
URN:ISBN:978-952-00-3612-6
<http://urn.fi/> URN:ISBN:978-952-00-3612-6

Övriga uppgifter
www.stm.fi/svenska

Sidoantal	Språk
20	Finska

SOCIAL- OCH
HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

SISÄLLYS

1	Lukijalle	5
2	Lastensuojelutyötä ohjaavat keskeiset periaatteet	7
	Toimijat kunnioittavat asiakkaidensa ihmisarvoa ja perusoikeuksia	7
	Lastensuojelun lähtökohtana on lapsen etu	7
	Lastensuojelussa on kysymys vuorovaikutuksesta	8
	Ammattihenkilöstö vastaa työnsä laadusta	8
	Hyvät palvelut edellyttävät vastuullisia päätöksiä ja vastuullista toimintakulttuuria	8
3	Vaikuttavan lastensuojelutyön avaimet.....	9
3.1	Osallisuus.....	9
3.2	Lapselle vastuussa oleva yhteistyö	11
3.3	Osaava työyhteisö lastensuojelun perustana	13
3.4	Riittävästi osaavia ammattilaisia.....	14
3.5	Yhteinen palvelujärjestelmä.....	15
3.6	Moniulotteinen arviointi.....	16
4	Päätöksenteko lasten ja perheiden palveluissa.....	18
5	Laatusuosituksen toteutumisen seuranta ja arviointi	19

1 LUKIJALLE

Lastensuojelun laatusuositus on tarkoitettu ohjaamaan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön tekemistä ja järjestämistä. Laatusuositus toimii yhtenä vuoropuhelun välineenä lastensuojelun tilasta.

Laatusuositukseen perehtyminen on tarpeellista:

- kaikille lastensuojelun nykyisille ja tuleville ammattilaisille
- kaikille lastensuojelun kanssa tekemisissä oleville ammattilaisille
- lastensuojelun esimiehille
- lastensuojelun resursseista päättävillä virkamiehille ja luottamushenkilöille.

Laatusuositus on tarkoitettu myös lapsille ja perheille sekä heidän läheisilleen.

Laatusuositus ei ole tekninen ohjeistus lainsäädännön soveltamisesta, vaan siinä keskitytään lastensuojelun laadun kannalta tärkeimmiksi näyttäytyviin asioihin pitäen lasta toiminnan keskiössä. Aikaisemmalta vankalta pohjalta laatusuositustyötä jatkanut työryhmä näkee esiin nostamansa asiat tässä ajassa ja tilanteessa vaikuttavan lastensuojelutyön avaimina, jotka jokaisen kunnan on mahdollista ottaa käyttöönsä.

Hyvänä yksityiskohtaisempana apuna lastensuojelun asianmukaisuuden varmistamisessa ja oman toiminnan arvioinnissa toimivat Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston ja aluehallintovirastojen yhdessä laatimat valtakunnalliset valvontaohjelmat (Kunnalliset lastensuojelupalvelut, Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus). Terveiden ja Hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämä lastensuojelun käsikirja puolestaan toimii keskeisenä kansallisen ohjauksen välineenä. Lastensuojelun käsikirja on kaikille avoin verkkopalvelu, josta löytyy ajantasaiset tiedot lastensuojelulaista ja sen soveltamisesta. Käsikirjassa on tietoa myös lastensuojeluun liittyvistä erityiskysymyksistä. Näitä tietoja laatusuosituksen ei näin ole tarvetta lähteä toistamaan.

Laatusuosituksen ovat valmistelleet Toimiva Lastensuojelu -selvitysryhmän alaryhmäksi peruspalveluministerin 27.3.2013 nimeämät henkilöt:

- Neuvotteleva virkamies Marjo Lavikainen /STM (puheenjohtaja),
- Erityisasiantuntija Aila Puustinen-Korhonen /Kuntaliitto,
- Ohjelmajohtaja Hanna Heinonen /Lastensuojelun Keskusliitto,
- Johtava tutkijasosiaaliohjaaja Laura Yliruka /Heikki Waris-instituutti, Socca
- Kehittämispäällikkö Mikko Oranen /Terveiden ja hyvinvoinnin laitos,
- Puheenjohtaja, Aila Paloniemi /Perhehoitoliitto
- Erityisasiantuntija Laura Lindeberg /Talentia,
- Hallitussihteeri Annika Juurikko /STM,
- Tarkastaja Kristiina Ruuskanen /Valvira (asiantuntijasihteeri),
- Johtaja Päivi Voutilainen /STM (asiantuntija)

Laatusuosituksen laadinnassa on pitänyt tehtävänannon mukaisesti huomioida se, että laatusuositukset muodostavat Toimiva Lastensuojelu -selvitysryhmän antamien toimenpidesuositusten kanssa yhtenäisen kokonaisuuden. Laatusuositustyöryhmä on kokoontunut toimikaudellaan 27.3.-14.6.2013 yhteensä 7 kertaa.

Laatusuosituksessa nostetaan esiin joitakin esimerkkejä, joilla pyritään havainnollistamaan sitä, kuinka suositusta voidaan toteuttaa. Esimerkit eivät näin ole tarkoitettu ainoiksi oikeiksi tavoiksi toimia kyseessä olevassa asiassa.

Kun laatusuosituksessa puhutaan lapsesta, sillä tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Nuorella tarkoitetaan 18–21-vuotiasta henkilöä, jolla on oikeus lastensuojelun jälkihuollon palveluihin. Perhe tarkoittaa laatusuosituksessa lasta, hänen vanhempiaan ja huoltajiaan, sijaisvanhempiaan, sisarusiaan ja muita samassa taloudessa asuvia henkilöitä. Tarpeen mukaan tekstissä tarkennetaan koskeeko asia huoltajaa ja/tai vanhempaa. Läheisverkostolla tarkoitetaan kaikkia niitä ihmisiä, jotka ovat mukana – tai joilla olisi mahdollisuus olla mukana, tukemassa lasta sekä hänen hoitoaan ja kasvatusta.

2 LASTENSUOJELUTYÖTÄ OHJAAVAT KESKEISET PERIAATTEET

Eettiset periaatteet läpäisevät kaikki laatusuosituksen tavoitteet. Lastensuojelua kehitettäessä pitää tarkistaa, miten eettisesti kestäviä ratkaisut ovat.

Sosiaalialan ammatilliset eettiset ohjeet on julkaissut Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry / Eettinen lautakunta (Helsinki 2005). Nämä ohjeet luovat hyvän ammattieettisen perustan myös lastensuojelutyölle.

Tässä laatusuosituksessa on esitelty lastensuojelutyötä laajasti ohjaavat periaatteet Valta-kunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan, ETENEn, sosiaali- ja terveysalan eettisiin periaatteisiin pohjautuen (Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta, 2011). Kunkin viiden yleisperiaatteen alla on kuvattu lastensuojelun erityispiirteistä nousevia eettisiä periaatteita.

Toimijat kunnioittavat asiakkaidensa ihmisarvoa ja perusoikeuksia

Lastensuojelussa korostetaan erityisesti asiakkaiden yhdenvertaista ja tasapuolista kohtelua sekä yksityisyyden suojaa.

Lastensuojelun lähtökohtana on lapsen etu

Oikeudenmukaisuus

Hyvän hallinnon vaatimukset, kuten perusteiden esittäminen ja asiakkaiden asiallinen kohtelu korostuvat asiakastyön jokaisessa vaiheessa. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on ensimmäisenä otettava huomioon lapsen etu. Samalla on kunnioitettava lapsen huoltajien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia lapsen kasvattamisessa.

Avoimuus ja luotettavuus

Luottamusta tarvitaan, että lastensuojelu voi olla tuloksellista. Luottamuksen syntyminen edellyttää asiakkaan vakuuttumista siitä, että yhteistyöhön asettuminen ei aiheuta harmia vaan auttaa. Se voi vaatia tiettyä pysyvyyttä ja aikaa. Keskeistä on, että työ on ennakoitavaa ja siinä jaetaan tietoa avoimuutta korostaen.

Turvallisuus

Lastensuojelussa turvallisuus huomioidaan niin olosuhteissa, ihmissuhteissa kuin vuorovaikutuksessa. Tärkeintä on huomioida jokaisessa tilanteessa lapsen kokema turvallisuus niin tunteena kuin tekoina, jotka edistävät sitä. Turvallisuutta pitää tarkastella myös lapsen perheen ja työntekijän näkökulmasta.

Lastensuojelussa on kysymys vuorovaikutuksesta

Välittäminen

Hyvään vuorovaikutukseen sisältyy välittäminen. Asiakkaiden kohtaamisessa arvostus, inhimillisyys ja empatia korostuvat.

Ammattihenkilöstö vastaa työnsä laadusta

Lasten ja nuorten palveluissa toimivien ammattilaisten on tiedostettava sekä oma vastuunsa lasten kasvatuksesta työyhteisössään että velvollisuutensa tukea vanhemmuutta. Työntekijän on myös laajemmin mielletävä vastuunsa tekemästään työstä niin lapselle, perheelle, omalle organisaatiolleen kuin yhteiskunnallekin. Johdon on tiedostettava vastuunsa laadukkaan työn mahdollistajana ja työntekijän tukena.

Hyvät palvelut edellyttävät vastuullisia päätöksiä ja vastuullista toimintakulttuuria

Lapsi- ja perhelähtöisyys

Kaikkea päätöksentekoa, kehittämistyötä ja palvelujen järjestämistä pitää perustella lasten ja perheiden näkökulmasta. Myös tehtyjen ratkaisujen vaikutuksia pitää kuvata lasten ja perheiden näkökulmasta.

Vastuullisuus

Lasten ja perheen kanssa työskentelevillä on oltava selkeästi määritellyt vastuut, jotta asiakastyö ei jää yksittäisiksi toimenpiteiksi. Vastuullisella päätöksenteolla on huomattava vaikutus muun muassa lastensuojelun resursointiin ja tästä seuraavaa laatua ajatellen.

3 VAIKUTTAVAN LASTENSUOJELUTYÖN AVAIMET

3.1 OSALLISUUS

Lapsen, nuoren ja perheen kohtaaminen osallistavalla ja kuuntelevalla tavalla ovat lastensuojelutyön vaikuttavuuden ja lainmukaisuuden avaimia. On huolehdittava, ettei työkäytäntöjen, -resurssien ja osaamisen puutteiden vuoksi lastensuojelutyön arjessa jouduta tekemään osallisuuteen ja kuulemiseen liittyvien asioiden karsimista.

Lastensuojelulain (417/2007) 4 luku koskee lapsen osallisuutta. Lain 20 § mukaisesti lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lastensuojelulain 24 § puolestaan velvoittaa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valvomaan lapsen edun toteutumista ja avustamaan lasta tai nuorta oikeusavun piiriin tai huolehtimaan lain 22 § mukaisen edunvalvojan hakemisesta.

”Voin kokea ja luottaa siihen, että minua kuunnellaan ja pääsen tuomaan oman näemykseni käsiteltävään asiaan” (Lapsi/ vanhempi/ läheisverkosto tai yhteistyökumppani)

Alla on kuvattu niitä laatusuosituksia tavoitteita joista lastensuojelun osallisuus syntyy ja joiden kaikkien toteutumisesta tulee huolehtia. Tavoitteiden alla on esitetty toteutumisen edellytykset.

Lapsen/nuoren ja lastensuojelun työntekijän välille syntyy aidosti mahdollisuus jatkuvaan ja luottamukselliseen vuorovaikutussuhteeseen. Lapselle/nuorelle syntyy kokemus osallisuudesta.

Tavoitteeseen pääseminen edellyttää, että:

- Lapsi/nuori tietää, kuka on hänen asioistaan vastaava, oma sosiaalityöntekijä ja miten hänet tavoittaa.
- Lastensuojelun sosiaalityöntekijä tekee yhdessä lapsen, hänen vanhempiensa sekä mahdollisesti yhteistyökumppanien kanssa asiakassuunnitelman lapselle, joka sisältää tavoitteet ja keinot lapsen edun toteutumiseksi.
- Työntekijällä on koulutuksen kautta saadut perusvalmiudet työskennellä lapsen/nuoren ikätason mukaisesti ja mahdollisuus lisätä osaamistaan muun muassa täydennyskoulutuksen avulla.
- Työntekijällä on mahdollisuus työskennellä vuorovaikutussuhteessa lapsen/nuoren kanssa.
- Käytössä on sellaiset johtamisen rakenteet ja käytännöt, jotka tukevat lapsikeskeistä työtä. Lapsella/nuorella on mahdollisuus vaikuttaa hänen kanssaan tehtävään työhön: aikaan, paikkaan ja tapaan käsitellä hänen elämänsä asioita.
- Johto tukee työntekijöiden kykyä ihmissuhdeperusteiseen työhön vastaamalla muun muassa resursoinnista, työn painotuksista ja osaamisen vahvistamisesta.
- Johto huolehtii, ettei asiakkaan ja työntekijän välinen luottamuksellisuus asiakassuhteessa katkea tarpeettomasti, esimerkiksi organisaatiomuutoksissa. Lastensuojelun asiakasprosessin pilkkominen moneen osaan ei ole asiakkaan kannalta aina hyvä asia. Pilkkominen vaikeuttaa myös yhteistyökumppaneiden työtä.

- Kaikkien lapsen kanssa toimivien pitää kiinnittää huomiota siihen, että lapsella on mahdollisuus muodostaa pysyvä ja turvallinen kiintymyssuhde vähintään yhteen aikuiseen.
- Esitykset käytettävästä henkilökohtaisesta ajasta ovat kappaleessa 3.4.

Perheen ja työntekijän välille syntyy aidosti 1) mahdollisuus yhteistyöhön ja 2) yhteiseksi näkökulmaksi lapsen edun toteutuminen. Perheelle syntyy kokemus osallisuudesta.

Tavoitteeseen pääseminen edellyttää, että:

- Lastensuojelun sosiaalityöntekijä tekee yhdessä sijoitetun lapsen, hänen vanhempiensa sekä mahdollisesti yhteistyökumppanien kanssa vanhempien asiakassuunnitelman, joka sisältää tavoitteet ja keinot vanhemmuuden tukemiseksi ja lapsen edun toteutumiseksi.
- Esitykset käytettävästä henkilökohtaisesta ajasta ovat kappaleessa 3.4.

Läheisverkoston, perheen ja työntekijän välille syntyy aidosti 1) mahdollisuus yhteistyöhön ja 2) yhteiseksi näkökulmaksi lapsen edun toteutuminen. Läheisverkostolle syntyy kokemus osallisuudesta.

Tavoitteeseen pääseminen edellyttää, että:

- Lastensuojelun työntekijä selvittää lapsen, hänen vanhempiensa ja läheisverkostonsa kanssa yhdessä läheisverkoston jäsenten mahdollisuudet ja keinot tukea lasta.
- Läheisverkoston jäsenet ja heidän mahdollisuutensa antaa sosiaalista tukea määrittään yksilöllisesti lapsen ja perheen tarpeista käsin.

Sijaisvanhempien, perheen ja työntekijän välille syntyy aidosti 1) mahdollisuus yhteistyöhön ja 2) yhteiseksi näkökulmaksi lapsen edun toteutuminen. Sijaisvanhemmille syntyy kokemus osallisuudesta.

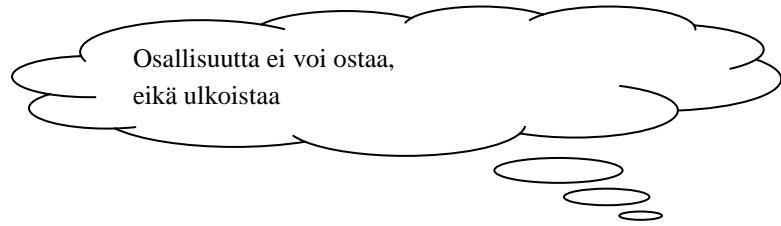
Tavoitteeseen pääseminen edellyttää, että:

- Lastensuojelun sosiaalityöntekijä huolehtii, että sijaisvanhemmat ovat osallisena lapsen tilanteessa kaikissa vaiheissa.
- Sijaisvanhempien näkemys lapsen tuen tarpeesta koetaan sosiaalitoimessa/lastensuojelussa tärkeänä ja se huomioidaan.
- Sijaisperheen kanssa käydään huolellisesti läpi mitä tukea sijaisperhe itse tarvitsee.

Lastensuojelun työntekijä, perhe ja muut viranomaiset neuvottelevat yhdessä muiden viranomaisten mahdollisuuksista 1) tukea lapsen edun toteutumista ja 2) auttaa vanhempia kasvatustuella toteutumisessa. Muille viranomaisille syntyy kokemus osallisuudesta lapsen/nuoren/perheen asiassa.

Tavoitteeseen pääseminen edellyttää:

- Riittävää tiedonkulkua ja oikea-aikaista yhteistyötä erityisesti terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen ja koulun sekä perheen ja lastensuojelun kanssa.
- Konsultaatiokäytäntöjen luomista, joissa moniammatillinen yhteistyö on lapsen/perheen kuntoutumista ja arjen sujumista tukevaa.

3.2 LAPSELLE VASTUUSSA OLEVA YHTEISTYÖ

Viranomaisyhteistyötä ja moniammatillisuutta tarvitaan, jotta lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi saa oikean avun oikeaan aikaan. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä vastaa lastensuojelun asiakasprosessista ja hyödyntää moniammatillista osaamista, kun se on tarpeen lapsen tai jälkihuollossa olevan nuoren edun löytämiseksi ja toteuttamiseksi. Ensisijaisesti apua annetaan lapsen luonnollisessa elinympäristössä.

”Sinä viranomainen, jota tarvitaan yhteistyöhön, olet vastuussa lapselle ja nuorelle siitä, että osaamisesi ja hallinnonalasi palvelut hyödyttävät häntä parhaalla mahdollisella tavalla.”

Toimivan yhteistyön laatusuositukset ovat:

- ❖ Lastensuojelun sosiaalityöntekijä varmistaa, että:
 - 1) lapsi/nuori,
 - 2) hänen huoltajansa,
 - 3) hoito- ja kasvatustehtävää toteuttavat tahot sekä
 - 4) tarvittaessa lastensuojelun edunvalvoja
 ovat osallisina (tietoisuus, ymmärrys, osallistuminen) lapsen asiassa tehtävässä viranomaisyhteistyössä.
- ❖ Lastensuojelu antaa ilmoituksen tehneelle taholle tiedon lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta sekä ilmoittaa asiaa hoitavan toimiston tai työntekijän nimen ja yhteystiedon.
- ❖ Lastensuojeluilmoituksen tehnyt viranomainen on mukana lapsen asian selvittämisessä ja tuen tarjoamisessa. Muut viranomaiset ovat alkuselvittelyssä mukana silloin kun se on tarvittavaa ja hyödyllistä.
- ❖ Jokainen yhteistyötaho vastaa oman toimialansa palveluiden avulla siitä, että lapsi/nuori/vanhemmat saavat tarvitsemansa avun. Aikuisille suunnatuissa palveluissa (esimerkiksi aikuissosiaalityön, päihde- ja mielenterveyspalvelujen) työntekijät osaavat selvittää ja huomioida asiakkaidensa lasten tuen tarpeen ja tarvittavan yhteistyön lastensuojelun kanssa. Aikuissosiaalityössä on tärkeää voida tukea perheen vanhempien työelämäosallisuutta ja kuntoutumista, koska vanhempien hyvinvointi on lapsen edun mukaista.
- ❖ Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä koordinoi lastensuojeluasiaan liittyvää viranomaisyhteistyötä ja huolehtii, että viranomaiset tietävät yhteistyön tarkoituksen ja tavoitteet lapsen yksilöllisissä tilanteissa.
- ❖ Kun ilmoitetaan lapselle ja huoltajalle lastensuojelun työskentelyn aloittamisesta, tiedotetaan samalla mitä se tarkoittaa, esim. infopaketti lastensuojelusta painettuna oppaana asiakkaille ja tiedot palveluista kunnan nettisivuilla.

- ❖ Ensimmäisessä tapaamisessa - ja tarvittaessa jatkossakin - lastensuojelun työskentelyn työskentelyperiaatteet käydään asiakkaiden kanssa yhdessä läpi (ml. avoimen dokumentaation mahdollisuus).

Esimerkiksi Kehrä II

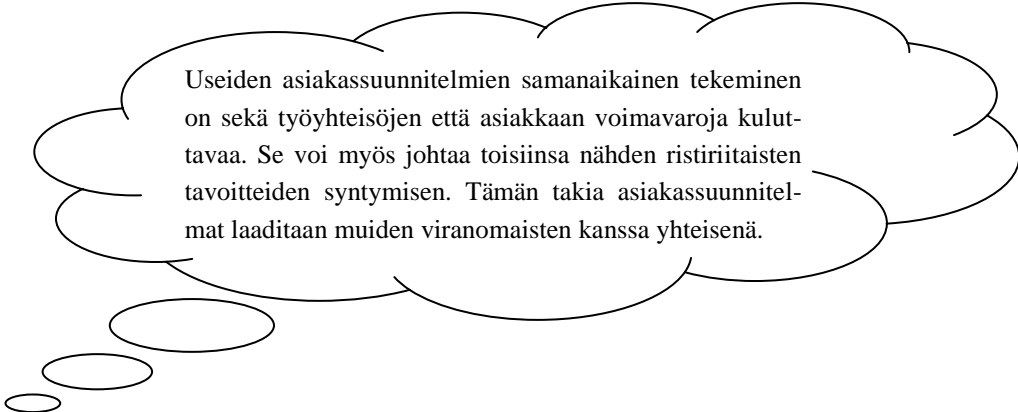
Monitoimijaisen kohtaamisen ABC-malli tarkoittaa perheen, lastensuojelun ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävää yhteistyötä, jossa sitoudutaan yhteisiin lapsikeskeisen työskentelyn periaatteisiin ja mallinnuksiin. Mallissa noudatetaan asiakasosallisuutta tukevia ja luovia sekä eri osallisten tiedon esille tuovia toimintatapoja. Tavoitteena on lisätä lapsen perusturvallisuuden kokemusta ja vahvistaa asiakasosallisuutta yhteistyöprosessissa. Monitoimijainen kohtaamisen mallia voi käyttää lastensuojelutyössä tai ennaltaehkäisevässä lasten suojelutyössä (esim. koulukuraattorit).

Monitoimijaisessa yhteistyössä lapsen sekä vanhempien kokemustiedot selvitetään ja niitä pidetään arvokkaana lähtökohtana liitettäessä sosiaalipalveluita lapsen ja perheen arkeen/elämään. Monitoimijaisessa kohtaamisessa asiakkaita ei siirretä peruspalveluista lastensuojeluluun vaan otetaan lastensuojelu mukaan kumppaniksi perheelle ja peruspalvelulle.

Moniammatillinen asiantuntijaryhmä on lastensuojelulain 14 § mukaan ryhmä, jonka kunnan tai useamman kunnan yhdessä on asetettava sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista. Ryhmän tarkoituksena on turvata lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle mahdollisuus saada lapsen kasvun ja kehityksen, terveydenhuollon, oikeudellista sekä muuta lastensuojelutyössä tarvittavaa asiantuntemusta.

Laatunäkökulmasta lastensuojelun moniammatillisen asiantuntijaryhmän toimintaan kuuluu:

- ❖ Asiantuntijaryhmä tukee lastensuojelutyötä sen eri prosesseissa ja on aidosti lastensuojelun sosiaalityöntekijän käytettävissä oleva resurssi.
- ❖ Ryhmän rooli ja tehtävä on määritelty selvästi. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä toimii esittelijänä ryhmässä. Asiantuntijaryhmä ei käytä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuuluvaa päätösvaltaa.
- ❖ Jäsenet kartoittavat oman taustayhteisönsä mahdollisuudet antaa tukea lapselle.

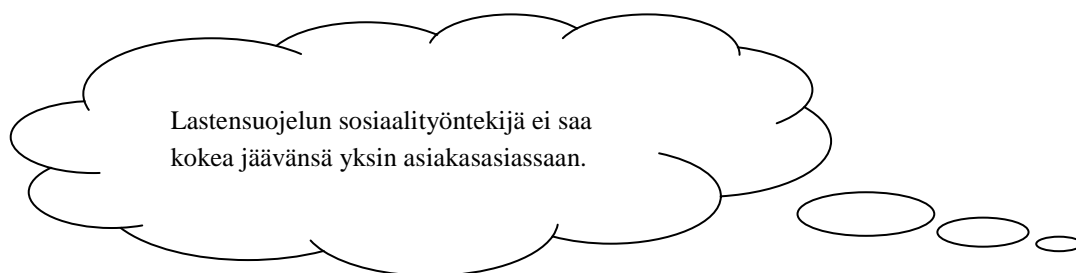

Useiden asiakassuunnitelmien samanaikainen tekeminen on sekä työyhteisöjen että asiakkaan voimavaroja kuluttavaa. Se voi myös johtaa toisiinsa nähden ristiriitaisten tavoitteiden syntymiseen. Tämän takia asiakassuunnitelmat laaditaan muiden viranomaisten kanssa yhteisenä.

3.3 OSAAVA TYÖYHTEISÖ LASTENSUOJELUN PERUSTANA

Lastensuojelu kauttaaltaan vaatii erityistä osaamista työntekijältään. Tämä edellyttää työyhteisön ja johdon pitkäjänteistä sitoutumista osaamisen kehittämiseen. Vaativa työ vaatii tuekseen:

- vahvan perus- ja täydennyskoulutuksen,
- osaamista erilaisilta työn osa-alueilta,
- työn ohjauksesta ja kehittämisestä huolehtimista sekä
- muiden asiantuntijoiden hyödyntämisen mahdollisuuden.

Laadukkaan lastensuojelun kokonaisosaamisen laatusuosituksat:

- ❖ Työyhteisössä on käytettävissä lastensuojelun sosiaalityön asiantuntijuuden lisäksi juridista, psykologista, psykiatrista ja pedagogista osaamista. Mm. kotipalvelua ja perhetyötä on saatavilla. Erityisryhmien, kuten vammaisten lasten tai vanhempien kohdalla on voitava ottaa yhteyttä ja saada vammaisuuteen liittyvää asiantuntija-apua.
- ❖ Sosiaalihuoltolain mukainen työnohjaus järjestetään vaativaa asiakastyötä tekeville.
- ❖ Käytännön osaamisen rinnalla pidetään yllä tutkimus- ja kehittämisosaamista.
- ❖ Jokaisella työntekijällä on mahdollisuus osallistua oman työnsä kehittämiseen.
- ❖ Työntekijän rinnalla kulkevaa ohjausta ja opettamista korostetaan yksittäisten koulutusten sijaan.

Esimerkiksi

Alueelle luodaan käytännön opetus-/opettajaverkostot, joissa opetetaan sosiaalityön teorian ja käytännön yhdistämistä.

Ammattilaisille annetaan mahdollisuus kehittyä lastensuojelutyön mento-riksi ja toimia mentorina kollegoille omassa tai muussa työyhteisössä.

3.4 RIITTÄVÄSTI OSAAVIA AMMATTILAISIA

Lastensuojelun työntekijäresurssien lisääminen on välttämätöntä. Nykyisellä tiedolla tarkan henkilöstömitoituksen esittäminen on kuitenkin vaikeaa. Henkilöstöresurssin pitää mahdollistaa vuorovaikutustyö ja osallisuuden toteutuminen. Samalla, työn organisointi voi vaihdella paljon alueittain. Laatusuosituksessa esitetty henkilökohtainen aika lapsen ja perheen kanssa työskentelyyn sekä prosessinhoidolliseen työhön (hallinto, dokumentointi) antavat suuntaviivoja suositellusta henkilöstömitoituksesta. Toimiva Lastensuojelu -ryhmä ehdottaa, että lastensuojelun erilaisten organisointitapojen, työkäytäntöjen ja laatuvaatimusten vaikutusta lastensuojelun kuormitukseen pilotoidaan kokeilukunnissa. Tämän perusteella arvioidaan edellytykset ja perusteet valtakunnallisten henkilöstömitoitusten määrittelyyn.

"Viesti työn kuormituksesta kunnissa on otettava vakavasti."

Laatusuosituksena esitetään, että:

- ❖ Jokaisella asiakkaana olevalla lapsella ja nuorella on mahdollisuus saada omalta lastensuojelun työntekijältä yksilölliseen tarpeeseen perustuen henkilökohtaista aikaa. Lähtökohdaksi pidetään, että kunkin asiakkaan tulisi aktiivisessa työskentelyvaiheessa saada omalta työntekijältään vähintään 2 h/kk henkilökohtaista aikaa.
- ❖ Jokaisella asiakkaana olevan lapsen vanhemmalla on mahdollisuus saada yksilölliseen tarpeeseen perustuen omalta työntekijältä henkilökohtaista aikaa. Lähtökohdaksi pidetään, että kunkin asiakkaana olevan lapsen vanhemman tulisi aktiivisessa työskentelyvaiheessa saada omalta työntekijältään vähintään 2 h/kk henkilökohtaista aikaa.
- ❖ Sopivan henkilöstörakenteen määrittelemiseksi kuntien tulee luoda aikaraamit sille, kuinka paljon aikaa työntekijä käyttää asiakkaiden kohtaamiseen ja asiakasasioiden dokumentoimiseen. Työyhteisö itse selvittää sitä, mikä aikapanos on sopiva heidän lastensuojelutyöhönsä, suhteuttaen siihen esimerkiksi alueelliset, sisällölliset ja asiakasryhmään liittyvät tekijät. Esimerkiksi, että aktiivisessa työvaiheessa prosessinhoidolliseen työhön (dokumentointi, päätöksenteko, suunnitelmat, lausunnot, työ yhteistyökumppaneiden kanssa) suositellaan varattavan 6 h/kk/lapsi.
- ❖ Sosiaalitoimen johto pitää työntekijöitä vaadittavan työpanoksen ja työajan määrittelyssä asiantuntijoina.
- ❖ Työntekijöiden välistä tehtävänjakoa ja yhteistyötä kehitetään edelleen.
- ❖ Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työajasta vähintään puolet käytetään lasten ja perheiden kohtaamiseen.
- ❖ Työtä kehitettäessä minimoidaan työntekijöiden vaihtuvuus asiakkaan asiassa tai varmistetaan, että joku sama työntekijä kulkee asiakkaan rinnalla lastensuojeluprosessin eri vaiheissa.
- ❖ Lastensuojeluun linkittyvät, omanlaistaan osaamista vaativat tehtävät, kuten lastenvalvojan työ, huoltoriitojen sovittelu ja valvottujen tapaamisten järjestäminen resursoidaan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun lisäksi.

Lastensuojelutyön sisältöjä ja tehtäväkuvia selkeytetään työntekijöiden asiantuntijuuden avulla.

3.5 YHTEINEN PALVELUJÄRJESTELMÄ

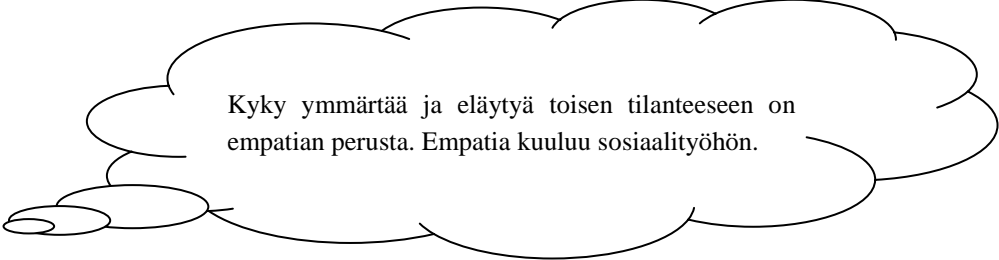
Lastensuojelun tavoitteena on, että lapsi tulee autetuksi ja lapsen hätä havaitaan riippumatta siitä, missä lapsi asuu ja mitä palveluja hän käyttää. Lapsen lisäksi perheen ja työntekijän pitää voida luottaa palvelujärjestelmään ja siinä käytettäviin työmenetelmiin. Lastensuojelutyötä ohjaaviin keskeisiin periaatteisiin sitoutuminen vahvistaa oikeiden palvelujen etsimistä ja löytämistä oikeaan aikaan. Asiakaspalautetta pitää kerätä ja hyödyntää aktiivisesti palvelujärjestelmän parantamiseksi.

"Kaikki viisaus ei asu viranomaisissa"

Lapsen hyvinvoinnin edistäminen vaatii huolien ja vaikeuksien tunnistamista sekä vahvuuksien ja voimavarojen etsimistä lapsen huomioivalla tavalla. Lapsikeskeinen työote yhdistää eri työntekijät, vanhemmat ja lapsen yhteistyöhön ja varmistaa työn keskittymisen lapsen hyvinvointia tukeviin asioihin.

Laatusuosituksena esitetään, että:

- ❖ Lapset ja perheet otetaan mukaan kehittämään palveluja, jotta työntekijät ymmärtävät paremmin lastensuojelutyön todellisuuden asiakkaiden näkökulmasta.
- ❖ Kunta tiedottaa aktiivisesti alueensa lastensuojelu- ja perhepalveluista huomioiden myös järjestöjen ja yhdistysten tarjoaman toiminnan. Toimiva palvelujärjestelmä ja tieto palveluista luo turvaa ja luottamusta myös silloin kun palveluille ei (vielä) ole tarvetta. Tiedotus auttaa palvelujen oikea-aikaisessa kohdentamisessa.
- ❖ Intensiivinen vuorovaikutus ja havainnointi auttavat lapsen avun tarpeen näkemiseen.
- ❖ Työskentelytapojen pitää olla monipuolisia. Kotikäynnit - myös ennalta ilmoittamattomat - kuuluvat lastensuojelutyöhön. Niillä saadaan toimisto-olosuhteita paremmin näkemys lapselle tärkeistä kotiolosuhteista.
- ❖ Tarjottava tuki on asiakkaan tarpeisiin räätälöityä ja intensiivistä, silloin kun tähän on tarve. Tukea voidaan viedä nykyistä enemmän asiakkaan kotiin ja tarjota myös liikkuvia palveluja (esimerkiksi liikkuva alueellinen erityistuki).

Kyky ymmärtää ja eläytyä toisen tilanteeseen on empatian perusta. Empatia kuuluu sosiaalityöhön.

3.6 MONIULOTTEINEN ARVIOINTI

Arviointi lastensuojelussa koskee niin asiakkaita, työntekijöitä kuin työyhteisöjä/organisaatioitakin. Asiakasprosessin, työn vaikutusten ja työn vaikuttavuuden arviointi ovat yhtäläillä tärkeitä. Tässä suosituksessa nostamme arvioinnista esille huomioitavia seikkoja sekä työntekijän että johdon näkökulmasta.

"Hyvä tapa tehdä arviointi on tehdä se yhdessä asiakkaan ja yhteistyökumppanin kanssa."

Lastensuojelulain 26 § antaa lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tehtäväksi arvioida välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve. Sosiaalityöntekijän on viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä ilmoituksen tai vastaavan yhteydenoton vastaanottamisesta ratkaistava, onko asian johdosta ryhdyttävä lastensuojelutarpeen selvitykseen vai onko asia sellainen, ettei se johda toimenpiteisiin. Lastensuojelutarpeen selvitys on lain 27 § mukaisesti tehtävä ilman aiheetonta viivytystä, viimeistään kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta. Selvitys tehdään kyseessä olevan tapauksen olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa.

Alkuvaiheen jälkeen arviointi jatkuu lastensuojelun eri vaiheissa.

Asiakastasolla arvioinnissa tulee muistaa:

- ❖ Lapsi ja perhe kohdataan arviointivaiheessa selvittäen heidän valmiuttaan ottaa vastaan tukea, jotta sitä osataan antaa oikealla tavalla.
- ❖ Perustana on yhteinen näkemys prosessiin osallistuvien kanssa tuen tarpeista ja arvioinnin tavoitteista.
- ❖ Arviointi on tavoitteellista ja tukea antavaa toimintaa. Se, että lapsen asiassa tehdään arviointia, ei katkaise lapsen ja perheen saamia tukipalveluja tai estä niiden aloittamista. Pikemminkin päinvastoin.
- ❖ Arvioinnissa selvitetään lapsen kokonaistilanne siten, että asianomaiset ymmärtävät, että arviointia tehdään, mitä arvioidaan, miten arviointi toteutetaan ja mihin arviointi johtaa.

Työyhteisötasolla arvioinnissa tulee muistaa:

- ❖ Arviointi on kiinteä osa lastensuojelun asiakasprosessia, jota tehdään virkavastuulla.
- ❖ Arvioinnissa hyödynnetään tutkittua tietoa ja kokemusasiantuntijoiden näkemyksiä.
- ❖ Dokumentointiin kiinnitetään erityistä huomiota eli koulutetaan työntekijöitä ja sovitaan paikallisista menettelyistä.
- ❖ Työntekijät ja työyhteisöt pysähtyvät aika ajoin arvioimaan myös itseään. Työntekijän vastuulla on huolehtia omasta osaamisestaan ja ammatillisuuden vahvistamisesta. Työnantaja tukee osaamisen kehittymistä muun muassa täydennyskoulutusten avulla.

Esimerkki arviointimallista

Kuvastin-malli on Haagan aikuissosiaalityön työntekijöiden kehittämä reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä. Reflektiivisen arvioinnin tarkoituksena on tunnistaa työtä ohjaavat tavoitteet ja eettiset periaatteet. Itsearviointilla tavoitellaan systemaattista arviota oman työn vahvuuksista ja heikkouksista sekä asiakastyössä kohdatuista haasteista. Kuvastin-arviointi soveltuu erityisesti tilanteisiin, joissa sosiaalityöntekijä kaipaa vertaisarviota kollegoilta oman asiakkaansa tilanteesta.

Kuvastin-mallin on koettu hyödyttävän työntekijää, sillä ryhmässä keskusteleminen asiakastyön keskeisistä haasteista tukee työntekoa ja edistää jakamista. Ryhmätyöskentely on koettu tehokkaaksi ongelmienratkaisutavaksi. Vertaisarviointitapaamisissa pystytään jakamaan tietoa ja kokemuksia sekä tuottamaan yhteisiä oivalluksia. Parhaimmillaan vertaisarviointi toimii työnohjauksen tavoin. Asiakkaan näkökulmasta vertaisarviointia pidetään hyvänä työskentelymetodinä, sillä se nopeuttaa etenemistä ongelmatilanteissa ja tuottaa tasapuolista palvelua.

Lähde: Yliruka, Laura (2006) Kuvastin. Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Stakesin työpapereita 15/2006. <http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/dokumentit/kuvastin.pdf>

Johdon ja luottamushenkilöiden on tarpeen huolehtia siitä, että:

- ❖ Mahdollistetaan työntekijän laadukas työ.
- ❖ Johto asettaa työn yleiset tavoitteet yhdessä työntekijöiden kanssa niin, että ne ovat kaikilla tasoilla selkeät.
- ❖ Johdon ja työntekijöiden välille luodaan sellaisia tietokäytäntöjä/arvioinnin rakenteita, joilla voidaan rakentaa vuoropuhelua johdon ja työntekijöiden välillä.
- ❖ Johdolle kuuluvien arviointien (esimerkiksi lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi päätöksenteossa ja oman toiminnan vaikuttavuus) tekeminen toteutuu kuormittamatta laajasti asiakastyötä.

4 PÄÄTÖKSENTEKO LASTEN JA PERHEIDEN PALVELUISSA

Lastensuojelu on tiivisti kytköksissä muihin lasten ja perheiden palveluihin. Se, miten muut lapsille/nuorille/perheille suunnatut palvelut toimivat, vaikuttaa sekä lastensuojelun tarpeeseen että siihen, mitä kautta tuki sitä tarvitseville järjestyy. Lasten ja perheiden näkökulmasta ei tule olla sellaisia tilanteita, joissa kunta edellyttää lastensuojelun asiakkuutta, vaikka palvelu olisi mahdollista järjestää laajempaan perheitä tukevana palveluna (esimerkiksi sosiaalihuoltolain nojalla matalan kynnyksen kotipalveluna tai perhetyönä).

Eri toimialojen johtajien ja poliittisten päätöksentekijöiden pitää varmistaa, että:

- ❖ Palvelujen ja organisaatioiden rakenteet tukevat asiantuntijoiden yhteistyötä lasten ja nuorten asioissa (mm. työajan käyttö, päätöksenteko).
- ❖ Eri toimialojen työntekijät tietävät velvollisuutensa, oikeutensa ja mahdollisuutensa lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen auttamiseksi (ml. tietojenvaihto ja sallassapito). Päätöksenteolla tuetaan yhteistyössä onnistumista.
- ❖ Lapsia ja nuoria tuetaan ensisijaisesti kaikille lapsille ja nuorille suunnatuissa palveluissa. Lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla ei paikata muiden palvelujen puutteita, vaan sitä tarjotaan vain lapsen/perheen yksilötasolta nousevista syistä.

5 LAATUSUOSITUKSEN TOTEUTUMISEN SEURANTA JA ARVIOINTI

Laatusuositus on edellä esitettyjen lisäksi se, että kuntien tulisi osana lastensuojelulain mukaista hyvinvointisuunnitelmaa hyväksyä lastensuojelun laatusuunnitelma. Laatusuunnitelmassa määritellään kunnan lastensuojelulle yleisestä suunnitelmasta paikalliselle tasolle johdetut laatukriteerit sekä niiden toteutumisen seurannan menetelmät ja raportointi.

Kunnille suositellaan myös sitä, että valtuustojen päätöksellä ne sitoutuvat noudattamaan Lapsen oikeuksien sopimusta kaikissa lasten ja perheiden palveluja koskevassa valmistelussa ja päätöksenteossa. Tarkoituksena on ratifioida poliittisella päätöksenteolla Lapsen oikeuksien sopimus vastaavasti kuin valtakunnallisesti Suomi/eduskunta on sen YKn jäsenvaltion näkökulmasta tehnyt. Kunta voi kiinnittää näin yleisessä päätöksenteossään huomiota lapsen oikeuksiin ja osoittaa poliittisena linjauksena niiden tärkeyden.

Luodaan Lastensuojelun käsikirjan yhteyteen lastensuojelun laatusivut. Kuntia haastetaan tuomaan laatusivuille tieto Lasten oikeuksien sopimusten ratifiointista sekä muista kunnan hyväksi toteamistaan lasten palveluista. Sivuille luodaan kaikille avoin laadun keskustelu-/kommentointimahdollisuus. Laatusivuja voidaan hyödyntää sekä paikallisesti että valtakunnallisesti palvelujen vuorovaikutteisessa ja vertailun mahdollistavassa kehittämisessä.

Lastensuojelun laatusuosituksista valmistellut työryhmä kokoontuu jatkossa kerran vuodessa arvioimaan valtakunnallisella tasolla laatusuosituksen toteutumista muun muassa laatusivuille kertyvien tietojen perusteella. Mukaan arviointiin pyydetään kokemusasiantuntijoiden sekä mahdollisesti myös muiden asiantuntijatahojen edustus. Arviointiraportti viedään julkisesti laatusuosituksen nettisivuille nähtäväksi ja kommentoitavaksi niin, että laatuksustelusta syntyy palveluja parantava jatkumo.

LÄHTEET

Yliruka, Laura (2006) Kuvastin. Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Stakesin työpapereita 15/2006.
<http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/dokumentit/kuvastin.pdf>
Kehrä II; <https://www.innokyla.fi/web/malli176141>